

KADROVSKI STANDARDI ZA SPLOŠNOIZOBRAŽEVALNE KNJIŽNICE

Pomisleki in predlogi

Rajko Slokar, Goriška knjižnica Franceta Bevka, Nova
Gorica

UDK 027.022(497.12):006.44:023-051

Povzetek

Normative in standarde za splošnoizobraževalne knjižnice so sprejeli leta 1985. V prečiščenem besedilu z nekaj pomembnimi tiskarskimi napakami so izšli dve leti pozneje. Pomisleke in popravke vsiljuje zlasti prva izmed treh temeljnih in ačič kadrovskega standarda. Med njo in ostalima dvema je prevelika in zato nesprejemljiva razlika. Ugotavljam, da sestavljalci standardov take inačice ne bi oblikovali, če bi bili uporabljali vsaj osnovna načela ali metode in tehnike študija dela. Sledi obrazložitev študija in zlasti oblikovanja dela ter pomena njegove uporabe pri vodenju knjižnic tako s stroškovnega kot z vidika splošnega planiranja.

UDC 027.022(497.12):006.44:023-051

Summary

Standards for public libraries in Slovenia were officially introduced in 1985, and published two years later. The first among the three alternative basic standards regulating the demands for the staff - one expert for 10.000 inhabitants - differs unacceptably from the second and the third alternative. Such a difference could have not been adopted if the basic principles or methods and techniques of work study had been applied. Therefore the author gives the reason for application of work study and especially of work measurement in library management, underlining cost/time point of view.

Poslovodne dolžnosti so zahtevale od mene, da sem v Poročevalcu Kulturne skupnosti Slovenije, št. 28 z dne 14. aprila 1987 večkrat prebril prečiščeno besedilo Normativov in standardov za splošnoizobraževalne knjižnice. Vsakič sem postal pri standardih o zaposlovanju knjižničarskih delavcev in skušal razvozlati njihovo omotno vozlišče. Pa ni bilo dovolj volje in motivacije, da bi napisal svoje misli, pomisleke in celo negotovanje. Sedaj pa je začela delovati zunanja motivacija v obliki kolektivne pogodbe za negospodarske dejavnosti, nastajajoča kolektivna pogodba za kulturo in drugi državni ukrepi, ki zadevajo financiranje javnih ali splošnoizobraževalnih knjižnic. In zato ta čudna mel kamnitih misli. Morda mi bo na njej zdrsnilo, morda pa bo koga, ki ima več znanja in volje, vendarle spodbudila, da jo bo naravnal v operativno in ustvarjalno smer.

Skupina strokovnjakov iz evropskih držav in ZDA, ki je pripravila obstoječe in leta 1972 sprejete mednarodne standarde za javne knjižnice, je gotovo izhajala ne le iz izkušenj v poslovanju javnih knjižnic posameznih držav, ampak tudi iz raziskovanj in analiz vzorčno izbranih javnih knjižnic, pri čemer so uporabljali tudi različne metode študija dela. Pri nas smo že leta 1970, torej že istega leta, ko so na kofnerenci IFLA v Moskvi sklenili, da pripravijo nove mednarodne standarde, začeli široko razpravo.

Toda po objavi prispevka Ančke Korže-Strajnar Osnove za standarde javnih knjižnic in po sprejemu nove koncepcije razvoja slovenskega knjižničarstva leta 1971 je bilo treba čakati celih štirinajst let, da je Kulturna skupnost Slovenije sprejela normative in standarde za splošnoizobraževalne knjižnice.

Prepričan sem, da je bilo tedaj opravljeno pomembno in obsežno strokovno delo. Toda ni dela ali delovnega procesa, ki ga ni moč še bolje opraviti ali izboljšati. In še drugi "toda"; ti standardi in normativi se zelo počasi družbeno uveljavljajo, zdaleč počasneje kot na primer normativi v izobraževalni dejavnosti, kar je verjetno povezano s socialnim statusom knjižničarskega poklica. Omejil se bom na prvi pomislek in na standarde o zaposlovanju knjižničarskih delavcev. Zavedam se, da so potrebe po osebju odvisne tudi od števila prebivalcev v občini, od obsežnosti uporabe knjižnice, od širine njene dejavnosti in njene lokacijske in druge organiziranosti. Toda znotraj slovenskega prostora ti dejavniki ne delujejo tako različno, da bi bila razlika med posameznimi inačicami v standardih 1:2 ali celo 1:4!

Standardne inačice, če upoštevam tiskarsko napako, so naslednje:

1. en strokovni in en tehnični knjižničarski delavec na 10.000 prebivalcev ali
2. en strokovni delavec v standardnem razmerju na vsakih 10 – 12.000 izposojenih knjižnih enot ali

3. en strokovni delavec na vsakih 6.000 enot žive knjižne zaloge.

K posamezni izmed teh treh inačic pa je treba še dodati:

1. enega strokovnega delavca za specifični program dela z mladimi, če je na območju knjižnice najmanj 3.000 mladih do 15. leta starosti in
2. enega strokovnega delavca na 3.000 enot knjižničnega gradiva v posebni zbirki, če je frekvenca letnega obrata vsaj 0,5.

Po prvi standardni inačici je mogoče zaposliti v knjižnici, ki deluje v občini s 50.000 prebivalci pet strokovnih delavcev ter ustrezno število strokovnih delavcev iz dodatkov 1 in 2. Po drugi inačici pa je pri izposoji 240.000 enot možno zaposliti najmanj 20 strokovnih delavcev. Torej se pri prvi inačici zahteva od posameznega strokovnega delavca štirikrat večji delovni obseg ali morda celo štirikrat večjo intenzivnost dela, če seveda ne upoštevamo delavcev, zaposlenih po dodatnih dveh standardih. Tretja inačica pa pri nas sploh še ni udejanjena, ker so zelo redke knjižnice, ki dejansko spremljajo evidenco o živi knjižni zalogi.

Trdim, da do take nesprejemljive razlike ne bi prišlo, če bi sestavljali uporabljali eno ali več metod študija dela pri obdelavi vzorčno določenih knjižnic ali če bi vsaj uporabljali in upoštevali temeljna načela in pravila študija dela.

Zato me tisti del bogatega poročila Silve Novljan (posnetega predvsem po vprašalniku), Splošnoizobraževalne knjižnice v letu 1990, ki obdeluje kadrovske stanje in ki preneglaša 1. standardno inačico, preganja po miselnem robidovju: bojim se, da si bo marsikdo izmed odločujočih pri financiranju knjižnic ustvaril napačno oceno stanja, čeprav je v primerjavi prikazan standard IFLA, ki določa, da se za večje osrednje knjižnice, to je tiste, ki delujejo v skupnostih ali občinah, ki imajo več kot 3000 prebivalcev in več kot 9000 knjig, normalno zahteva po en delavec na vsakih 2000 prebivalcev. Ta primerjava je zgolj poučna, nima in ne more imeti nobenega učinka, ker v sedanjih gospodarskih razmerah ne moremo ali tudi nočemo spoštovati celo naših bolj "napetih" standardov.

No, bralcu sem dolžan pojasniti, zakaj je potreben študij dela v knjižničarstvu in za kaj sploh gre.

Študij dela je raziskovanje in oblikovanje delovnih sistemov z namenom, da izboljšamo gospodarnost dela in njegovo humanost. Z njim torej oblikujemo izboljšane delovne procese in sisteme tako s časovnega kot tudi z ergonomskega in kakovostnega vidika. Omejitev študija dela na normiranje ali "študij

časa" kot eno izmed nujnih njegovih sestavin je bila v našem kvazitržnem gospodarstvu žal prepogosta praksa.

Študij dela je torej sestavina nenehnega boja za zniževanje stroškov v delovnih procesih, pa naj gre za gospodarstvo ali za negospodarstvo.

S študijem dela pridobivamo temeljne informacije, ki so potrebne za proučevanje, organizacijo in spremljanje knjižničnih dejavnosti, pri katerih ima uporaba časa pomemben delež. Ko oblikujemo delo, se seveda tudi ocenjujemo in postavljamo časovne normative ali standarde, uporabljajoč metode ali tehnike, ki so daleč bolj natančne in objektivne kot golo ugotavljanje izkušenj ali tako imenovano "merjenje s palcem". Tako pridobljene normative ali standarde uporabljamo za *kompleksno planiranje delovnih procesov*, torej tudi *kadrovske zasedbe*. Študij dela omogoča odpravljati motnje in "mrtve čase". Z njim določamo optimalne rešitve v trikotniških interakcijah in dejavnostih med človekom, delovnim sredstvom in predmetom dela.

Temeljne stopnje pri oblikovanju dela po šoli REFA so naslednje:

1. določitev ciljev
2. omejitev naloge
3. iskanje idealne rešitve
4. zbiranje podatkov in oblikovanje uporabnih rešitev
5. izbor optimalne rešitve ter
6. udejanjenje izbrane rešitve in ugotavljanje, ali smo dosegli zadani cilj.

Druge šole in avtorji postavljajo drugačno razčlenitev teh stopenj. Vendar pri tem ni bistvenih razločkov.

V knjižničarstvu je tudi z "marketinškega" vidika treba obravnavati čas uporabnika kot strošek, torej mora študij dela v naši stroki obdelovati vse poznane vsebinske in časovne sestavine dela z uporabnikom, in sicer tako z vidika ekonomike časa knjižnice, v stikih med knjižničarjem in uporabnikom, kot tudi z vidika uporabnikove potrebe, da svoj prosti čas kar najbolj racionalno izkoristi. Pri tem nimam v mislih le klasične izposoje knjižničnega gradiva, ampak tudi vse bolj potrebno online iskanje informacij. Kako pomembna in vpeljana v upravljanju razvitega zahodnega knjižničarstva sta študij dela ter učinkovito spremljanje stroškov, je razvidno iz del Stephena A. Robertsa *Cost management for library and information services* in F.W.

Lancastra If you want to evaluate your library, ki ju priporočam kot nujno menedžersko branje.

Za začetek je potrebno vsaj splošno vedenje in ravnanje po načelih študija dela. Vsekakor pa bomo morali v knjižničarstvu prek informativnih tečajev pridobiti osnovna znanja s tega področja.

Odgovorim naj še na vprašanje, kako naj študij dela uporabimo kot eno izmed osnov za izdelavo novih in bolj izpopolnjenih inčac kadrovskih standardov, med katerimi ne bi bilo pretiranih omenjenih razlik.

Določili naj bi nekaj tipičnih slovenskih javnih knjižnic (z različnimi delovnimi sistemi), analizirali njihove delovne procese in na osnovi že znanih stopenj in tehnik izdelali predloge za izboljšanje dela. Iz tega in iz komparacij z rešitvami v razvitem knjižničarskem svetu bi dobili glede na tehnološko opremljenost začasni *maksimum*, ki bi ga morali cepiti z delovnimi in bralnimi navadami in potrebami ter drugimi kulturnimi lastnostmi posameznih regij in občin. Tako bi nastala neka kompromisna standardna raven, utemeljena z objektivnimi razvojnimi razlikami.

To bi bilo obsežno in odgovorno strokovno delo. Kakšni so standardi, je seveda odvisno tudi od velikosti naroda, od nacionalne knjižne proizvodnje, od tujejezične bralne usposobljenosti in od utečene, pridobljene kakovosti knjižničarskih storitev.

Da študija dela v slovenskem knjižničarskem prostoru nismo uporabljali pred dvajsetimi leti, niso krivi tedanji vodilni in izbrani knjižničarski strokovnjaki, ki jim je bila tedaj zaupana izdelava standardov. Tudi tedaj maloštevilnim in vztrajno delujočim strokovnjakom s področja študija dela ne moremo pripisati nikalnega odnosa do negospodarskih dejavnosti. Družbeno-ekonomska klima, zgolj deklarativno in zato lažno uveljavljanje tržnih zakonitosti, pa še splošna zaostalost knjižničarske dejavnosti niso spodbujali uvajanja racionalizatorskih ukrepov.

Na koncu pa še tole: Vsak standard naj bo opremljen z obrazložitvijo vsebine in pojmov, da preprečimo različne interpretacije. *Ali gre za potrebo po formalni korekciji obstoječih standardov?* Morda.

Kaj veje iz tega prispevka? Nič drugega kot želja, da se razvojna vrata široko odprejo knjižničarstvu in da psihosocialne in materialne razmere delavcev v njem dobijo tako vsebino, da bodo storitve knjižnic kar najbolj privlačne in koristne tako za posameznika kot za organizacije in skupnosti.

To pa seveda terja nov pogled vase.

Literatura in viri

1. Normativi in standardi za splošnoizobraževalne knjižnice, Poročevalec Kulturne skupnosti Slovenije št. 28/1980
2. REFA priročnik 1, 2. Kranj; Moderna organizacija, 1973
3. Standardi za javne knjižnice. (Mednarodna zveza društev bibliotekarjev. Sekcija za javne knjižnice). Ljubljana: NUK, 1975
4. Roberts, Stephen A.: Cost management for library and information services. - Butterworth & Co (Publishers) Ltd. and the British Library, 1985
5. Lancaster, F.W.: If you want to evaluate your library. - London: The Library Association, 1988
6. Korže-Strajnar, Ančka: Osnove za standarde javnih knjižnic. - Knjižnica, 1971, št. 1-2, str. 53-59
7. Vižintin, Avgust: Ob razpravah o standardih v knjižnicah. - Knjižnica, 1971, št. 1-2, str. 59-60
8. Novljan, Silva: Splošnoizobraževalne knjižnice v letu 1990. Posnetek po vprašalniku. - Ljubljana: NUK. Bibliotekarski raziskovalni center, 1991.